

„ Non est mortale quod opto „

Mesalia

Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis
en Folklore

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring
van Wuustwezel

(VERSCIJNT VIJF MAAL PER JAAR)

Achtste Jaargang

1933

Nr 3

Oudheidkundige Kring van Wuustwezel

EERE-VOORZITTERS :

Baron R. de Kerchove d'Exaerde, Burgemeester van Wuustwezel.

Z. E. H. Raeymaekers, pastoor-deken, Esschen.

VOORZITTER : Jos. Van der Jonckheyd, kosten-drukker.

ONDER-VOORZITTER : Arthur Bosschaerts, schoolhoofd, Gooreind.

SEKRETARIS : Karel Peeters, gemeentearchivaris.

SCHATBEWAARDER : Frans Verstraelen, schoolhoofd.

AFGEVAARDIGDE VAN 'T GEMEENTEBESTUUR : C. Theuns, schepen.

BESTUURSLEDEN :

E. H. J. Van Loenhout, onderpastoor.

Jozef Cools, onderwijzer.

Gustaaf Goris, onderwijzer.

Jozef Van den Zegel, schoolhoofd, Achterbroek.

BESCHERMENDE LEDEN :

Provinciebestuur van Antwerpen.

Gemeentebestuur van Wuustwezel.

Oudheidkundige Kring van Esschen.

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Zuiderkempen.

Hoogstraten's Oudheidkundige Kring.

Hoogerw. Mgr. Hoppenbrouwers, prelaat van Grimbergen.

Hoogerw. Mgr. S. Le Grelle, huisprelaat van Z. H. den Paus, Bibliotheek van het Vaticaan, Rome.

Gravin L. du Chastel de la Howardries, Hollain.

P. Vermoelen, oud-lid der Bestendige Deputatie, Hoboken.

J. Schobbens, griffier der provincie Antwerpen.

Petrus Aerden, gemeenteontvanger.

J. Anthonissen, Kruisweg.

J. Berben-Van Beeck, IJzerenweglaan, Hoogboom-Kapellen.

J. F. Bevin, oud-leeraar H. B. S. Bergen op Zoom (Holland).

Alfons Beyers, Dorp, 106.

J. Blicke, Lange Herenthalsstraat, 26, Antwerpen.

J. Boeren, Dorpstraat.

A. Bogaert, gemeentesekretaris, Borgerhout.

Dr. V. Bosschaerts, geneesheer.

Ben. Braeckman, Vrijheidstraat 32, Antwerpen.

L. Braeckmans, drukker-uitgever, Brecht.

Eerw. Heer Kanunnik Broeckx, pastoor-deken, Kontich.

W. J. J. C. Bijleveld, archivaris, Leiden (Holland).

E. H. Celens, pastoor, Achterbroek.

E. H. G. Celis, folklorist, Heirnislaan, 5, Gent.

Louis Cools, Handelslei.

Jos. Cosemans, De Beuckerstraat, 17, Antwerpen.

R. Cu villier, IJzerenweglaan 60, Kapellen.

Eerw. Zuster M. Damiana, klooster, Desschel.

L. De Bie, « Bloemenhof », Tuinwijk, Ekeren.

R. Debonnaire, tandarts, Merksem.

Gustaaf Deckers, Candidaat-Notaris.

E. H. C. De Clerck, Hof ter Weyden, Schotenhof.

E. H. L. De Coster, pastoor-deken, Ekeren.

E. H. Karel De Decker, onderpastoor, Esschen.

Baron Fernand de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Jonkvrouw Gwendoline de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Baron Henri de Kerchove d'Exaerde, senator, Gent.

Jonkvrouw Marie-Claire de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Eerw. Heer Thierry de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

J. De Ridder-Van Beeck, Statiestraat, 17, Waterloo.

Dr. V. d'Espallier, Victor Jacobslei, 40, Berchem.

Mevr. De With, Lintsche stw. 60, Hove.

J. P. Dupont, Verbondstraat, 31, Antwerpen.

E. H. Kan. Dr. A. Erens, archivaris, abdij Tongerlo.

Festraets, Kerkstraat, 21, Mortsel.

E. H. Gagelmans, pastoor, Hulsen (Balen-Nethé).

Const. Goetstouwers, Calmpthoutsche Steenweg.

E. H. A. Goossenaerts, Legeraalmoezenier, Antwerpen.

Dr. J. Goossenaerts, Molenstraat 23, St. Amandsberg.

R. Govaert, onderwijzer, Gooreind.

Prof. Dr. L. Grootaers, hoogleeraar, Leuven.

E. H. Alb. Henderick, Koningshof, 's Gravenwezel.

Corn. Hens, maalter.

WESALIA

Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis en Folklore

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring van Wuustwezel.

Beheer : FRANS VERSTRAELEN (postcheckrekening n° 1656.25)

Redactie : KAREL PEETERS.

(Alle correspondentie en zendingen voor het tijdschrift bestemd, gelieve men te adresseeren aan den heer Fr. Verstraelen, Dorpstraat, Wuustwezel.)

De Wuustwezelsche Dorpskeuren

(XVe-XVIIe EEUW)

(*Vervolg en Slot.*)

47.

1533. Reizigers of verzorgers van pestlijders, die buiten Wezel zieken verzorgen, dooden begraven of huizen reinigen, mogen niet weerkeeren binnen het dorp dan zes weken nadat ze met zieken in betrekking zijn geweest. Zulks op een boete van 15 gulden.

Die binnen Wezel huizen reinigen moeten zes weken binnenhuis blijven en daarna nog 14 dagen lang allen omgang met het volk vermijden. Ook de personen die om te vergaderen of om welke reden ook in besmette huizen komen, moeten gezegde boete betalen en bovendien ook nog 14 dagen alle gemeenschap met andere inwoners mijden.

48.

Onder dit nummer staat vermeld met de noodige aanduidingen betreffende de aanwezigen, dat de keuren werden opgelezen in de jaren 1538, 1544, 1545, 1546 en 1550.

49.

Niemand mag stouwen met schapen of paarden op de eigendommen, van andere lieden, — noch in de akkers, op de kanten, noch elders na half Maart — tenzij — dat ze eigendom hadden liggen langs beide zijden der plaats waar de dieren gehoed worden. En wie « contrarie » doet zal verbeuren 27 stuivers.

50.

1539. Alleen de uitgezetenen en degenen die langsdaar hun wegenis hebben, mogen rijden over Peeters Dijk. De heer mag iemand aanstellen naar zijn keus, om toezicht te houden en de overtreders aan te melden.

51.

Gevolg gevend aan een keizerlijk bevel en namens Mevrouw van der Meeren, is het verboden te tappen of te drinken in de herbergen vóór de HH. Missen op Zondagen en heiligidagen. Later werd het verbod veranderd in « onder » de H.H. Missen.

52.

1517. De tappers mogen het bier, dat ter plaatse gebrouwen is, niet duurder verkoopen dan een oort den pot. De Meier mag de tappers onder eed ondervragen zoo dikwijls hem zulks belieft.

De niet-betaalde gelagen mogen na drie dagen afgepand worden.

53.

1547. Voor het verkoopen van bier moeten de waarden en waardinnen gebrande potten gebruiken volgens de maten der stad Antwerpen. De keurders mogen potten en maten, die niet aan die vereischten voldoen, vernietigen. Deze betaling werd later ook toepasselijk op de gewichten.

54.

1547. Die te koop bakken mogen, boven de onkosten, winnen : op elk veertel roggemeel 6 grooten Brabants.

» » » tarwemeel 6 » »

De Meier mag door de keurmeesters een onderzoek laten instellen en de verklaringen der bakkers onder eed laten bevestigen. De boete van 27 st. komt voor de eene helft aan de heer, de keurmeesters bekomen de helft.

(I) *Dit zijn de keurmeesters voor de brooden.*

Dries de Schoenmaker

Cornelis Thoen Thijs

Peer Mr. Anthonis. ×

Anthonis Priesterdoncx ×

Pauwels Claes vanden Broecke.

Willem Thoen Thijs.

Dit zijn de keurmeesters voor de potten :

Anthonis Cornelis Janssen. ×

Jan de Wijse. ×

Voor de gewichten. — Idem.

Nota. — Bij latere aanstellingen werden sommige namen ~~door-~~gehaald. Alleen die hier met een kruisje gemerkt zijn, ~~bleven~~ openstaan.

55.

Dit jaar mogen de herbergiers geen bier inleggen dat *duurder* is dan 8 schellingen Vlaamsch en het niet meer rekenen dan 3 *oot* (den pot).

56.

Wanneer er soldaten binnen de gemeente verblijven mag men de waren niet opslaan of duurder verkoopen dan te voren, op straf de waren te zien verbeuren.

57.

1551. De brug achter de kerk en die van Westdoorn zal men doen maken op kosten van de gemeente. (Te betalen uit de opbrengst der belastingen.)

58.

1553. Bruiloft houden en elders ter bruiloft gaan is voor den tijd van een jaar verboden, op straf van 5 Phillippus gulden. Daarvan zal de een helft toekennen aan den Keizer en de andere aan Mevrouw vander Meeren. De ingelegde gelden zullen worden aangeslagen.

59.

De heer zal, vergezeld van twee schepenen, van huis tot huis gaan doorheen heel Wezele. Eenieder zal hem onder eed moeten verklaren welke renten zij uitstaan hebben. Men zal echter voor elk gehucht een dag bepalen waarop de heer daar komen zal, wie niet thuis blijft zal 10 stuivers verbeuren. Moesten sommigen genoodzaakt zijn weg te gaan, dan moeten ze binnen de vier dagen zelf bij den heer komen. Degenen « die op hoeven zitten » en hun gelden « ophouden » ook zij moeten daarvan aangifte doen.

60.

1553. Men zal vier of vijf brandhaken maken ten behoeve der gemeente, om te dienen in geval van brand.

61.

1553. Men mag geen asch uitstorten op meethoopen. Evenmin mag men vuur laten liggen op den aschhoop, wat behoort wordt met 10 stuivers, behalve degenen die asch uitdragen op de straat, die

mogen putten maken en de asch onderdelven om alle brandgevaar te voorkomen.

De ovens moeten goed onderhouden worden. Moesten de burens daarover te klagen hebben, zoo mag de heer die klacht onderzoeken, de ovens nazien en ze desnoods doen afbreken. Laten de eigenaars uit eigen beweging hun slecht-voorzien oven afbreken, dan valt er geen boet te betalen, doch worden ze ertoe verplicht door den heer, dan worden de schuldigen nog met 10 stuivers beboet.

62.

(In 1554 werd het keurboek « opgelezen ». Al de vroegere bepalingen bleven van kracht, behalve het bruiloftverbod.)

63.

1558. Wanneer de Koning beveelt, hetzij van wagens te leveren, belasting te betalen, of gelijk wat, dan zullen degenen, die 't aangaan, verwittigd worden door den Vorster of den dienaar van den heer. Wie alsdan weigerig blijft betaalt 20 stuivers boet.

64.

1558. Dit jaar is het verboden schutterijen of gilden te houden. En, vermits eenige huizen aangetast zijn door de pest — waarvoor God almachtig ons behoeden wille — dat men aan die huizen een stroobussel plaatsen zal. Wie in zulk huis komt en hij wil elders gaan, die moet in zijn hand houden een witten stok van vier voet lang, bovendien moeten die personen het volk wijken en « bezijden gaan ».

Wie zieken verzorgd of de huizen geruimd heeft, die zal zich moeten afzonderen gedurende veertien dagen.

Wat de bruiloften aangaat. Men zal geen bruiloften houden voordat de « gemeentemannen » eerst nader met elkander gesproken hebben om te beslissen, waar men bruiloft houden mag en waar niet.

In dien tijd bloeiden te Wuustwezel twee gilden : die van St. Joris (kruisboog) en die van St-Sebastiaan (handboog). Hun feesten ontaardden soms in echte braspartijen, niet zelden gevolgd van bloedige messengevechten.

Bij de koningschieting in 1535 ging het er zeer rumoerig toe. De « Acten Judiciael » uit dat jaar vermelden veertien vechtpartijen. Voor het verloop zulker koningschieting raadplege men ons werkje « *Koningschieting bij de Wuustwezelsche Gilden* » (Brecht, BRABCKMANS, 1932). Over het rumoerige gilde-jaar 1535 leze men de bijdrage van + P. v. G. — G. G. in « *Wesalia* », VII (1932), blz. 37 vv.

65-66-67.

Hier werden de « oplezingen » vermeld van 14 Mei 1561, 28 April 1562, en 16 Mei 1566.

68.

Eenparig werd besloten, dat op bevel der schepenen, elkeen zand moet aanvoeren in zijn gehucht om het te storten daar waar zulks het hoogst noodig is.

69.

(Oplezing van 12 Juni 1564.)

70.

1566. Men zal geen zoekwegen of voetpaden maken over iemands land, erve of beemd, waar er te voren geen gelegen hebben of waar er van rechtswege geen moeten zijn.

Zoekwegen zijn wegen, die « dood-loopen » t. t. z. die dienen om een beemd of veld te bereiken, zonder verder te leiden.

Op de « *Caerte figuratief* » behoorend bij het groot leenboek (XVIIe eeuw), vinden we naast de wegen, die niet voortloopen, telkens het woord « *soeckwegh* » aangemerkt.

[« *Caerte figuratief* » Gemeentearchief Wuustwezel, « Leenhof »].

71.

1567. De oude bepalingen betreffende de bruiloften en teerfeesten (geldfeesten) worden opnieuw van kracht. Voor den duur van een jaar worden al deze feesten verboden, op boet van 5 gulden en verbeurdverklaring van het geld dat besteed werd. Evenmin mag men buitendorps ter feeste gaan of zijn geld daartoe geven.

72.

1568. Het bruiloftverbod wordt met een jaar verlengd. (Oplezing 10 Mei 1568).

73.

1570. Wegens de algemeene ellende en den rampspoedigen tijd worden van heden tot Wezel-kermis de bruiloften en teerfeesten verboden evenals het bruiloft en feestvieren buitendorps. In 1607 voor een jaar hernieuwd.

74.

1570. Aan de inwoners mag men het bier niet duurder verkoopen dan 2 oort, zonder onderscheid of het eigen of vreemd bier is, uitzondering wordt gemaakt voor degenen die langs de baan tappen, die mogen aan de kooplieden een hooger prijs rekenen.

75.

1573. De bakkers mogen op elk veertel koorn of tarwe niet meer winnen dan 6 stuivers, ze moeten onder eed verklaren aan welken prijs zij hun meel hebben ingekocht. De slechte betalers hebben 14 dagen tijd om hun schuld bij de bakkers te voldoen, na dien termijn mogen de bakkers vervolgingen inspannen.

76.

1578. Wat men aan de soldaten geeft, 't zij in geld of in rantsoenen wordt niet meer verrekend. Er wordt alleen vergoeding uitbetaald voor hetgeen men geeft tegen opvorderingsbiljetten door de bedezetters uitgevaardigd. Komen de soldaten in een herberg met andere biljetten, dan zal men zich daar niet aan moeten storen, doch men mag den derden dag zijn geld van de soldaten zelf opeischen.

In 't aanmelden van leveringen aan soldaten zal men ten bewijze de biljetten moeten uitleveren.

77.

1580. Weduwen en weezen, die geen andere inkomsten hebben dan renten van uitgeleende kapitalen en daarmede ten achter zal men niet mogen afpanden wegens het niet betalen van belastingen.

78.

Verbod van meitakken, of boomen daartoe dienend, te ontvreemden.

Meer dan waarschijnlijk bedoelt men hier: 1° de meitakken, waarmede de jonggezellen de ongehuwde meisjes vereeren op den vooravond der Meimaand. Dit gebruik is nog in voege en naar gelang der jonge dochter en haar reputatie verschilt de kwaliteit van den « mei ». Als voornaamste soort neemt men thans een berkentak. Een bremtak heeft een min goede beteekenis, en wie een erwtrijns of een mutsaard ten geschenke krijgt van de onbekende jongelingschap, is zeker van nimmer uit St. Anna-schapraai verlost te worden.

2° De meitak, die men plaatst op het nieuwgebouwde huis. Zoohaast het « onder dak » is. De eigenaar is alsdan verplicht den noodigen drank te bezorgen.

3° Benevens deze twee hebben we de meer algemeene beteekenis: elke tak — al of niet versierd — en die bij feestelijke aangelegenheden wordt gedragen of geplaatst. (Voor de vele soorten « meiboomen » verwijzen we naar SCHRIJNEN « *Nederl. Volkskunde* », 2^e uitg., I, 202 vv.)

79.

1597. Men zal de akkervekens doen maken :

1. aan Meeus Schoenmackers.

2. in *de straat aan 't hof*, achter het woonhuis van wijlen Jan Tys Van Berghen.

3. aan den *Poorthof* aan de Gasthuishoeve.

4. in de Biest aan Cornelis Bastiaenssens erf.

5. te *Doorne* (Westdoorn, aan Willem Peeters van Wouwe.

6. op 't *Gooreind* aan Quiryn Rommens.

7. aan 't *Kattegat te Doorne*.

8. op de *Heerstraat* tusschen de eigendommen van Jan Welens en Corn. Jan Neel Joos.

9. in de *Slijkstraat* aan het erf van Huibrecht Heyn Neeffs.

10. in 't *Kattegat te veldhoven*, achter de woonstede van Anthoni Corn. Janssens.

11. aan *de plaats* aan de schuur der erfgenamen van Govaert van Yperen.

De kosten zullen gedragen worden door *de eigenaars* der gronden langs beide zijden der plaats waar de vekens gehangen hebben. Deze zullen bekostigen stijl en klapper, alsmede de noodige afsluiting;

de gebruikers, die met hun mestkarren daardoor rijden of die erdoor wegenis hebben om hun gronden te gebruiken moeten eveneens, de kosten der vekens helpen dragen.

Wie in gebreke blijft zal het dubbele betalen en de heer zal in hun plaats de vekens doen maken.

In 1617 werd bepaald deze vekens te doen maken tusschen 3 Juni en Sint-Jacobsmis (25 Juli).

Door akkerveken moet men verstaan de hekken en afsluitingen aan de akkers.

(Zie n° 25.)

80.

1606. Alle borgmeesters (zie hieronder) moeten afrekenen vóór dat het eerste halfjaar van dat opvolgers termijn verlopen is. Dus binnen het half jaar na het beëindigen van hun dienst. Bij hervalling wordt deze tijd verminderd op één maand.

Borgmeesters = Niet te verwarren met onze huidige burgemeesters.

Door borgmeesters bedoelt men de pachters der gemeentelijke belastingen, die dan ook alle inkomsten en uitgaven te beredderen hadden. Bij aanvaarding van hun ambt (telkens voor één jaar) moesten ze een behoorlijken borg stellen, in geld of eigendom. Vandaar hun naam *Borgmeester*. Best zijn ze, voor wat hun bevoegdheid betreft, te vergelijken met de huidige gemeenteontvangers.

81.

1606. In uitvoering van vorige bepaling worden hier bij name de nalatige borgmeesters afgenoemd. Andriès Verryt en Jan

Lodewyck hebben een maand tijd, voor het einde der volgende maand (Juli) moeten Corneel Bastiaens en Jan Cornelis Thoens afgerekend hebben en in Augustus is het de beurt aan Antoon Lambrechts en Peeter Geertssen. Wie in gebreke blijft wordt met 10 gulden beboet.

82.

1606. De Borgmeesters moeten in 't vervolg nota houden van de plaatsen waar krijgsvolk logeert. De weerden moeten aanstonds den Borgmeester of iemand van de dorpsverheid (schepenen) ontbieden om de nieuwe gasten op te teekenen. De nalatige herbergiers zullen geen recht hebben op vergoeding.

83-84.

(Oplezingen van 11 Mei 1606 en 28 Mei 1607.)

DEEL III. (1607-1622)

85.

1607. Voortaan zullen de bedezetters rondgaan en aan elkeen afvragen hoeveel beesten, schapen en honing zij hebben, de beesten schapen of honing welke men verzwijgt worden aangeslagen ten voordeele van den heer, en wie zijn verklaring weigert te doen verbeurt twee rijns gulden.

86.

Niemand van buiten mag binnen dit dorp komen wonen, dan na voorlegging van een certificaat van het dorp of de plaats waar hij laatst gewoond heeft en borgstelling van 100 karolus gulden, opdat de H. Geest-tafel geen schade zou lijden.

87.

De Kerkmeesters en H. Geestmeesters, die hun rekeningen nog niet hebben voorgelegd, moeten zulks doen binnen de drie maanden op boete van 6 karolus gulden.

88.

(Oplezing van 24 Mei 1610.)

89.

1611. Men zal de wegen opmaken, elk in zijn wijk, zooals het « van ouden tijde » is geweest.

90.

Alle waterloopen, die aanzien worden als « gebannen » waterloopen moet men nazien om te bevinden of zij niet moeten geruimd worden.

gebannen = toehoorend aan het rechtsgebied, hier waterloopen die bij rechtszitting of door den heer als dusdanig aangeduid zijn.

91.

Men moet erop letten, dat de wedde van den schoolmeester, die hem door de H. Geest-tafel verschuldigd is, betaald worde.

92.

1612. In den Zomer mag men in de herbergen niet meer tappen na tien uur 's avonds, op boete van 10 stuivers per persoon. Vreemdelingen worden uitgezonderd en elke vreemdeling mag vrij houden twee inwoners.

93.

De schaapherders mogen op de heide geen turfstukken bederven of beschadigen, evenmin mogen ze hei branden. De boete van 10 stuivers is verhaalbaar op de ouders of op de meesters der « schapers ».

94.

Men zal gebieden al de wegen te maken alsook den Dijk van Nieuwmoer, waartoe die van Nieuwmoer zullen helpen.

Dyck van Nieuwmoer = Nieuwen Dijk, thans de baan over Nieuwmoer naar Esschen.

95.

1615. Al de ingezetenen moeten hun schaaphonden en andere honden behoorlijk « kenneven » met een stok aan den hals, gedurende den tijd, dat de jacht verboden is. De herders zullen in dien tijd hun honden moeten binden wanneer zij op de heide of in de velden zijn, hetzelfde geldt voor de honden die men houdt om de huizen te wachten.

96.

Menschen vreemd aan het dorp mogen hun bijen niet op de heide zetten, zonder toestemming van den heer.

97.

Op de straten mag men geen mijten of hoopen maken zonder toelating van den heer. Evenzoo is het verboden zich gedeelten der straten toe te eigenen.

98.

Men mag op de straten geen putten vullen tenzij met toestemming en voorweten van den heer en de wethouders.

99.

Grachten en oude heiningen mag men niet slechten ten einde er nieuwe te maken, dan nadat ter presentie van den heer eerst scheipalen geslagen zijn.

100.

1617. Niemand mag bier halen te Antwerpen en het lossen te Merksen of te Brasschaat, nadat men het te Wezel liet veraccijnzen, om op de andere dorpen of elders de belasting te ontgaan. Bij overtreding zal het bier aangeslagen worden of moet men de waarde in geld betalen.

101.

1618. Men moet de wegen maken binnen een maand. Daarna zal men ze mogen besteden op het dubbel der kosten.

102.

Vermits in eenige omliggende dorpen de verspreiding der pest toeneemt, zoo wordt bevolen, dat de ingezetenen niet mogen gaan in « vuyl huysen » buiten 't dorp, tenzij ze daarna twee maanden wegblijven. Niemand mag huisvesting geven aan lieden, die besmette huizen bezocht hebben.

103.

De Borgmeesters, Collecteurs van de Beden, Kerkmeesters en H. Geestmeesters zullen voortaan hun rekening moeten voorleggen binnen de drie maanden nadat hun mandaat is geeindigd. Degenen, die nog geen rekening hebben voorgelegd krijgen nog zes weken, hoogstens twee maanden tijd.

104.

De Mombers van Weeskinderen moeten om de drie jaar rekenschap geven van hun beheer, De directeurs van sterfhuizen, de mombers en de toezieners zullen zich moeten gedragen naar de « costuymen » der hoofdbank (Zandhoven).

105.

De Rentmeester der Heeren van Wuustwezel mag degenen, die hun cyns niet op den gestelden dag betalen, dwingen door afpanding na drie Zondagsche Kerkgeboden.

106.

1622. Beesten of schapen mag men niet hoeden op de straten of op de eigendommen langsheen de grachten, zoodanig dat zij schade toebrengen door het afloopen der grachten, door het bederven van het schuthout enz. Men mag de dieren der overtreders schutten en de geleden schade daarop verhalen.

DEEL IV. (1628-1667)

107.

1628. Nieuwe inwoners, die vanuit andere dorpen ingekomen zijn, moeten een borg kunnen stellen tot een bedrag van 100 gulden ter ontlasting van de Armenkas en zulks binnen de veertien dagen. Deze maatregel zal om de drie jaar hernieuwd worden. Er zal streng nazicht uitgeoefend worden. De personen die aan de nieuwe inwoners woonst of huisvesting verstrekt hebben, zal men als borg aanzien tot zoolang de nieuwelingen zelf de vereischte som hebben gestort.

108.

De waarden en waardinnen zullen in 't vervolg onder eed moeten bevestigen, dat de rekeningen die ze inbrengen voor het logeeren en spijzen van soldaten, niet meer bedragen dan het aantal soldaten dat werkelijk in hun herberg was ingekwartierd.

109.

(Oplezing van 23 Mei 1628.)

110.

1630. Als de klok alarm luidt zal ieder ingezetene moeten verschijnen, op de plaats of daar waar alarm is, met het wapen, dat hem toegewezen is. Wie niet verschijnt wordt beboet met drie gulden tenzij hij durfde verklaren, dat hij de klok niet had gehoord.

III.

Daar het gebeurt dat sommige inwoners na de monstering hun wapens verkoopen, zoo wordt bevolen dat niemand zijn verweermiddelen zal mogen verkoopen, tenzij hij het aanstonds door een ander verving. Wie bij alarm zonder wapen is of met geleend wapen verschijnt loopt een boet op van 3 gulden.

De korporaals mogen binnen hun gebied (korporaalschap) de huislieden ondervragen om zich te verzekeren of elk zijn eigen wapen heeft, wat zij onder eed mogen doen verklaren.

De opbrengst der boeten zijn ten voordeele der groepen waar-toe de gestraften behooren. Het bedrag der boeten mag aanstonds afgepand worden.

112.

Als de heer bij monde van den Vorster (dorpsdienaar) iemand gebiedt hout, turf of iets anders te vervoeren naar Bergen op Zoom of elders, dan moet zulks op den gestelden dag geschieden. Weigert iemand, dan geschiedt het vervoer op zijn kosten. En deze vervoer-kosten zullen onder dwang eischbaar zijn.

Rechtvaardigheidshalve zal men nota moeten houden opdat het vervoer regelmatig verdeeld worde onder de dorpingen zonder iemands voor- of nadeel.

113.

(Oplezing van 26 Mei 1632.)

114.

1633. Op den jaarlijkschen rechtsdag van 1633 werden de keuren niet voorgelezen ter oorzaak van de onheilspellende geruchten van heerschende pestplagen. Vele der vergaderde dorpingen verklaarden zich akkoord geen oplezing te houden en de goedkeuring van vorig jaar te verlengen.

115.

1640. Men mag de goederen van den arme (H. Geesttafel) niet gebruiken zonder er behoorlijk huur voor op te brengen, zooniet zal men deze huur onmiddellijk eischen en verder gebruik ontzeggen. Degenen die gelden bezitten die aan de armenkas toekomen, moeten deze zeer spoedig terugbetalen.

116.

1640. Wanneer er bruiloften of dergelijke feesten gehouden worden, mogen de jongelingen geen « vaatje » eischen of halen, want daardoor ontstaan dikwijls vechtpartijen en moedwilligheden. Elke overtreders zal telkens 3 gulden betalen.

Nochtans wordt er uitzondering gemaakt voor de jongelingen uit het gebuurt of het gehucht waar de bruiloft wordt gehouden of waar een der jonggehuwen woont.

Door *rybier* hoeft men te verstaan het bier, dat door bruid of bruidegom wordt aangeboden aan de jongelingschap van het gebuurt, zoohaast de eerste huwelijksafkondiging in de kerk is gedaan. Thans is dit gebruik nog in voege, doch de naam *rybier* is verdwenen. Men spreekt nu van een *vaatje* geven, en wee hem of haar, die zich aan deze ongeschreven gebuurte-wet durft onttrekken : op den

bruiloftsdag hangen dan langsheen den weg naar de kerk talrijke offerblokken (holsblokken) met passende opschriften, die niet malsch zijn en het gedrag van de familie hekelen. Zoo b. v. een der minst kwetsende :

Hier offert men voor den armen man
Die geen *vaatje* geven kan.

Op dezen bieravond worden al de jongelingen uitgenoodigd, die hun plechtige (vroeger de eerste) communie gedaan hebben. Te Achtmaal-Zundert-(N. Br.) spreekt men nog van *rybier*. Vanwaar die naam komt is ons onbekend. Moet er aanknooping gezocht bij *rumoer*, bij *ruig* en *ruw*?

117.

1644. Geen nieuw ingezetenen mogen zich hier vestigen dan na vertoon van een goed getuigenschrift afgeleverd door de overheden der laatste woonplaats. Daarenboven wordt de borgsom-verdubbeld en gebracht op 200 gulden.

Niemand mag woning of erf verhuren aan personen die aan deze voorwaarden niet voldoen. Moest de verhuurder zich daaraan niet storen, dan zal zijn eigendom als borgtocht aanzien worden.

118.

1652. Verschillende Borgmeesters-collecteurs staan nog ten achter met het effenen hunner rekeningen. Zij moeten afrekenen, tusschen dit (16 April) en half-oogst, uiterlijk tot « Bamise ». Daarna zal men invorderen en doen betalen zoowel de armen als de rijken, zoowel de rijken als de armen, zonder iemand te ontzien.

119.

Bij het inleveren hunner papieren en rekeningen moeten de Borgmeesters, Kerkmeesters, Heilig Geestmeesters en andere collecteurs al de belastingen geïnd hebben.

120.

Vele inwoners zijn zeer nalatig in het doen overschrijven en scheiden van eigendommen die door koop, deeling of anderszins van eigenaar veranderd zijn. Daardoor is het schatboek niet meer in overeenstemming met de werkelijkheid, wat groote moeilijkheden oplevert, vooral bij het berekenen der belastingen.

Daarom zal men voortaan binnen de veertien dagen aangifte moeten doen van elke verandering van eigenaar, op straf eener geldboete van 20 stuivers.

Opdat de verkoopers eveneens hierin behulpzaam zouden zijn, wordt bepaald, dat bij de verdeeling der belasting de eigenaars

zullen aangeslagen worden op wier naam de perceelen staan opgeboekt.

Deze voorschriften zijn eveneens toepasselijk op de cijnsboeken van de heeren dezer heerlijkheid.

121.

Niemand mag de beken en waterloopen van dit rechtsgebied doen verstoppén, door er dammen in op te werpen om de wielen en diepten uit te oosen en te visschen. Niet alleen beneemt men het water zijn vrijen loop, maar men richt ook groote schade aan in de beemden langs den beekkant, door het afsteken van graszoden, dienstig tot het maken der dammen.

Bij overtreding zal elke persoon drie gulden te betalen hebben als boet.

oosen = scheppen, uitscheppen, leegscheppen.

Een « wiel uitoosen » is thans nog een geliefkoosde manier van visschen. Aan de kromming van een beek (= een wiel) worden langs beide zijden dammen geplaatst met graszoden, die men in de beemden langsheen de beek afsteekt. Eens het water afgesloten schept men met emmers het wiel ledig. Na uren zwaren arbeid kan men in het overblijvend slijk en den modder op den bodem van het wiel de visschen (inz. paling) bemachtigen.

122.

Opdat de voorschriften betreffende het plukken en grassnijden in de beemden beter zouden nageleefd worden, is bevolen, dat men zal overeenkomen met den officier en de regeerders van Loenhout, om de vorsters van beide gemeenten toelating te geven tot het uitoefenen van hun ambt op beider grondgebied.

123.

(Oplezing van 1632.)

124.

(Oplezing van 19 Juli 1667.)

ALPHABETISCH INDEX.

N. B. *De cijfers verwijzen naar de volgnummers der artikelen.*

- Afsluitingen (heiningen) 8, 21, 30,
79, 99, 100.
Akkers 7, 45, 49.
Akkervckens 25, 79.
Alarm 110, 111.
Armengoederen 115.
Asch 61.
Bakkers 54, 75.
Beden 39, 85.
Bedezetters (Collecteurs) 39, 76,
85, 103, 118, 119, 120.
Beemden 9, 28, 45, 121, 122.
Beken 32, 121 (zie Waterloopen).
Belastingen 77.
Bemesting 27.
Bieraccijns 100.
— potten 53, 54.
— prijs 52, 55, 74.
— « rijbier » 116.
Bijen 85, 96.
Bolwerpen 37.
Boogschieten 37.
Borgmeesters 18, 80, 81, 82, 103,
118, 119, 120.
Brand 40, 60, 61.
heibrand 93.
Broodprijs 54, 75.
Bruggen (herstelling) 57.
Bruiloften 41, 43, 46, 58, 64, 71,
72, 73 116.
Buren 3, 8, 19, 24, 26.
Cijns 97, 105.
— boeken 120.
Dijken (= opgehoogde wegen)
19, 50 94.
Doodsgebruiken 19, 24, 31.
Dorpsrekeningen 39, 80, 81, 103,
118, 119.
Duinen 7.
Eed 3, 52, 54, 56, 59, 75, 108, 111.
Eikels 11.
H. Geestrekeningen (-meesters)
87, 91, 103, 107, 117, 119.
Gehuchten 40, 59, 68 (zie Haard-
gang Wijken).
Gewichten 53, 54.
Gilden 64.
Grachten 8, 29, 99, 106.
Gras 122.
Haardgang 19, 39.
Handwerkers 19.
Heeren 9, 15, 46, 47, 51, 52, 54,
59, 61, 65, 66, 68, 73, 79, 109,
112.
Heide 17, 93, 95, 96.
Hengsten 5.
Herbergen 51, 52, 53, 76, 82, 108.
Herders 6, 13, 93, 95.
Honden 38, 95.
Hoofdbank 104.
Inwijkelingen (Getuigschriften
nieuwe inwoners) 86, 107, 117.
Jacht 95.
Karweien 112.
Kenneven 95.
Kerkgeboden 12, 14, 24, 38, 89,
101, 105.
Kerkmeesters 31, 87, 103, 119.
Kerkrekeningen 87, 103.
Kermis 73.
Keurmeesters :
brooden 1.
gewichten 54.
potten en maten 53, 54.
schapen 1.
Klerk (= sekretaris) 62, 69.
Klok 31, 110.
Korporaalschappen 111.
Kudden 6.
Leemgraven 4.
Leenmannen 15.
Meengaten 21.
Meier 54.
Meitakken, -boomen 78.
Momers 104.
Noodklok 110.
Ovens 61.
Paarden 5, 35, 49.
Pest 47, 64, 102, (zie Bruiloften).
Pioniers 18.
Plakkaten 19, 95.
Putten graven 4, 61, 98.
Rabauten 42.
Renten 59, 77, 103.
Rentmeester 105.
Rijbier 116.
Schade door dieren 7, 26, 28, 45,
49, 106.
— vergoeding (schatting) 26.
Schapen 1, 2, 3, 6, 13, 27, 34, 49,
85, 106.
Scheiding der eigendommen 120.
Schepenen 15, 59, 68, 98.
Schoolmeester 91.
Schotelgeld 46, 58, 71, 73.
« Schoten » (belastingen) 39, 57,
63, 120.
« Schotboek » 120.

- Schout 13, 101.
— land van Rijen 47.
Schrobbers 47.
Schurft 35.
Schutten :
 dieren 7, 9, 26, 33, 106.
 zand 12.
Schutterijen 64.
Soldaten (logering van krijgs-
 volk) 56, 76, 82, 108.
Sterfhuizen (rekening) 104.
Straten 4, 19, 23, 29, 61, 97, 98,
 106 (zie Wegenis).
Tappers :
 bierprijs 52, 55, 74.
 potten 53, 54.
 sluitingsuur herbergen 92.
 tappen onder de Missen 51.
Teerfeesten (« geltfesten, gelt-
 bruylochten ») 71, 73 (zie
 Bruiloften).
Turf (slag- en heiturf) 12, 17, 20,
 22, 93, 112.
Twisten 44.
Vechten 44, 116.
Veetelling 85.
Veeziekten 2, 3, 34, 35.
Vekens 21, 25, 79 (zie Akkerve-
 kens).
Verkens 14.
Visschen 121.
Voetpaden 70.
Vorster (dorpsdienaar) 13, 15, 53,
 63, 112, 122.
Vrede 8, 15, 44.
Vreetijd 21.
Vroente 12, 20, 22, 27, 34, 36.
Vuurroeren (« coloveren ») 37.
Wagens 19, 63, 112.
Wateringen(waterloopen) 16, 32,
 90, 121.
Weduwen 77.
Weermacht 111.
Weezen 77, 104.
Wegenis (zie Straten) :
 — onderhoud 24, 89, 94, 98, 101.
 — recht 10, 50, 70, 97.
Wijken 89 (z. Gehuchten, Haard-
 gang).
Woeker 56.
Zand 7, 13, 68.
Zoden 12, 17, 20, 36, 121.
Zoekwegen 70.
Zondagen 51.

Hiermede hebben we onze « schuld » vereffend tegenover « Wesalia ». Onze lezers kunnen zich nu ook een oordeel vormen over de belangrijkheid onzer Keurboeken. Voor degenen, die dieper inzicht wenschen en de vergelijking willen maken met de bepalingen uit de Keurboeken der omliggende dorpen, aan de hand van de oorspronkelijke Wuustwezelsche teksten, verwijzen we naar de Verslagen en Mededeelingen der *Kon. VI. Academie*, waarvan we nog een tiental overdrukken beschikbaar hebben.

K. PEETERS.

Jaak Hens, maalter.
 Jan Hens, handelaar, Dorpstraat.
 H. Hoebe-Van den Wijngaert, expert-boekhouder, Hove.
 J. Hofmans, bestuurder der melkerij.
 J. G. A. Hogerlinden, hoofdkom. gemeentesekretaris, Arnhem (Holland).
 Aug. Jansen, Handelslei.
 Aug. Janssens, leeraar, Oude Kerkstraat, 29, Antwerpen.
 Fr. Janssens, Turnhoutsche baan, 131, Borgerhout.
 Jan Kenis, Westdoorn.
 J. Kenis, gemeentesekretaris, Reet.
 Mevr. W. Koch de Gooreind, kasteel van Gooreind.
 Hub. Kunst, onderwijzer, St. Christoffelstraat, 34, Roermond (Holland).
 Leo Kuylen, Oorderenweg 1, Ekeren.
 A. Leenaerts, Walenstraat, 44, Antwerpen.
 H. Leys, Kalmtoutsche steenweg.
 Jos Leys, Dorp, 135.
 L. Lucas, Olmendreef, Kapellen.
 G. Mariën, Exterlaar, 109, Berchem.
 Karel Meerbergen, prov. raadslid, Osystraat, 24, Antwerpen.
 M. Mertens, Cogels-Osylei, Berchem.
 Leo Michiels-Van Beeck, schoolopziener, Kapellen.
 E. Moors, Floralei, Oude-God.
 M. Moors, onderwijzeres, Merksplas.
 P. J. Nuytemans, Klein Gooreind.
 A. Ooms, Viersel.
 V. Ortenzi, Schoenmarkt 15, Antwerpen.
 J. Peeraer, oud-schoolhoofd, Zundert (Nederl.)
 Const. Peeters, Dorp, 174.
 Edward Peeters, Pyckestraat, 21, Antwerpen.
 Flor. Peeters, sigarenfabrikant.
 E. H. F. Peeters, pastoor, Oosterhout (Holland).
 Louis Peeters, Hoevenschebaan 6-8, Kapellen.
 René Peeters, fotograaf.
 Fl. Pellaers, Kleine Beerstraat, 30, Antwerpen.
 L. Pellaers-Van Beeck, Doornboomstraat, Hove.
 Edw. Pourbaix, brouwer, Gooreind.
 A. Ribbens, onderwijzer.
 Victor Ribbens, Achterbroek.
 Dr. L. Schöller, St. Pietersnieuwstraat, 37, Gent.
 Jos. Snepvangers, Bredabaan.
 Willem Snepvangers, Dorp.
 Lod. Staepels, schilder.
 Frans Tiebos, Jan Olieslagersstraat 25, Deurne.
 Louis Tiebos, Rudolfstraat, 9, Antwerpen.
 Eugene Van Beeck, gemeentesekretaris.
 Jul. Van Beeck, Handelslei.
 Wed. L. Van Beeck, Maarschalk Fochlaan, 88, Schaarbeek.
 Adr. Van den Buys, Dorpstraat.
 E. H. Dr. Van Dregt, pastoor, Nieuwmoer.
 E. H. Van Bueren, pastoor, Borsbeek.
 K. Van den Branden, brigadier der douanen.
 J. Van den Broek, gemeentesekretaris, Loenhout.
 E. H. A. Van den Heuvel, St. Pieterstraat, 1, Luik.
 Frans Van den Heuvel, Dorp.
 Henri Van den Heuvel, aannemer.
 Wed. J. Van den Heuvel en Kinderen, Hôtel « De Ster ».
 E. H. Lod. Van der Jonckheyd, leeraar, Hoogstraten.
 Prof. Dr H. J. Van de Weyer, hoogl., Schreurevest, 29, Heverlee.
 Alf. Van de Wiele, Van Schoorstraat, 99, Schaarbeek.
 J. Van Elsacker, Duffelaerhof.
 E. H. J. van Genck, pastoor, Achtmaal-Zundert (Holland).
 V. Van Himbergen, gemeentesekretaris, Ravels.
 Frans Van Hoydonck, onderwijzer, Sint-Lenaarts.
 Frans Van Hoydonck-Hens, brouwer, Wernhout-Zundert (Holl.)
 Jozef Van Hoydonck, gemeentebediende.
 Wed. Van Laerhoven-Van Beeck, Gemeentepark.
 H. Vanmassenhove, ontvanger tolrechten.
 Van Horenbeeck, postmeester, Arendonk.
 Al. Van Oers, Rich. Neyberghlaan, 40, Brussel.
 J. van Poll, grafische Kunstinrichting, Rozendaal (Holland).
 Baron L. van Pottelsberghe de la Potterie, Melle.

Baronnes L. van Pottelsberghe de la Potterie, kasteel «Sterbosch».

A. Van Pul, rijksvecarts.

E. H. J. Van Roey, onderpastoor, Esschen.

Dirk Vansina, Markgravestraat, 14, Antwerpen.

Dr. Edm. Van Thillo, Ekeren.

F. Van Thillo, Handelslei.

J. D. H. van Uden, Rijksstraatweg, 208, Haarlem (Holland).

J. Van Uytbergen, du Fourneaustraat, 29, Berchem.

J. Van Wyck, Vinkenstraat 30, Antwerpen.

Mme. We. Th. Verellen, Posterijhof, Gooreind.

Modest Verellen, wisselagent, Kalmthout.

Ern. Verlooy, villa «t Heibieke», Brasschaat-Polygoon.

J. Verstraelen, Vrijheid, Hoogstraten.

Al. Vervoort, Mutsaertstraat, 38, Antwerpen.

Constant Vervoort, postontvanger.

Fr. Wouters, Lessiusstraat, Brecht.

LEDEN :

Alf. Akkermans, Bleeken.

F. Berlevens, kosten, Gooreind.

L. Bervoets, Muggenberglei 226, Deurne.

Alois Blommaert, onderwijzer.

Corn. Boden, Westdoorn.

Frans Boden, Westdoorn.

D. Boen, Kerkencind, Kalmthout.

Louis Boeren, bakker, Ste-Mariaburg.

Ach. Bosschaerts, onderwijzer.

Fr. Bresselaers, onderwijzer, Ekeren-Donk.

V. Breugelmans, Achterbrug, 220.

J. Carpentier, Dorp.

J. Chantrain, Handelslei.

J. Cornelissen, Eikblokstraat, 19, Deurne.

L. Cornelissen, Heyslagschebaan, Brasschaat.

C. Cornelissens, Keieue, 192.

Fr. Cornelissens, Bredabaan, 194.

Jan De Clerck, onderwijzer, Schooten.

E. H. Th. De Molder, pastoor, Oostmalle.

E. H. F. De Ridder, pastoor, Hombeek.

G. De Ridder, Architect, Lozanastr. 90, Antwerpen.

R. De Roover, Heermanstraat 5, Merksem.

Dierckxens, Statiesstraat, Esschen.

J. Dupont, Augustijnenstraat, 21, Antwerpen.

C. Elst, Van Vaerenbergstraat, 6, Berchem.

L. Francken, Gasthuishoevestr. 25, Merksem.

Mme E. Frison, Lange Van Peltstraat, 32, Antwerpen.

Em. Goetstouwers, Kalmth. steenweg.

J. Gommers, Noordeuvel, 42.

Felix Goris, Dorp.

J. Govaers, Korte Van Peltstraat, 15, Antwerpen.

M. Haesaert, Kerkencind 73, Kalmthout.

Jul. Hens, Dorp.

Jan Hertoghs, Handelslei.

Alf. Herrygers, Kruisweg.

Jan Herrygers, Paal.

E. H. Kanunnik Jansen, O. P. archivaris der stad Turnhout.

H. Kanora, Hofstraat 33, Ekeren.

C. Kerremans, Handelslei.

W. Kohler, Deurne (Noord).

E. H. Kanunnik J. Laenen, archivaris v. h. Aartsbisdom, Mechelen.

M. Lambin, De Bomstraat 21, Antwerpen.

E. H. J. Lauwereys, leerjaar, Hoogstraten.

Jan Leenaerts, Eikestraat, 9, Berchem.

Jozef Leenaerts, Baan.

E. H. J. Leys, onderpastoor, Edegem.

G. Meusen, gemeentearchivaris, Esschen.

M. Meylaerts, Posterijhof, Gooreind.

Corn. Neys, Heiken.

F. Nickmans, V. d. Wervestr. 61, Antwerpen.

E. P. Dr O'Connor, Brabantconnestr., 97, Leuven.

Fr. Oerlemans, Dorp.

E. J. Ossenblok, S' Mattheusstraat, 11, Borgerhout.

Adr. Paclincx, Oude Baan, 312.

Frans Peeters, onderwijzer, Esschen.

Jan Peeters, hovenier, Kalmthout.

Jan Peeters, Processieweg, St. Lenaarts.

K. Peeters, Dorp, 130.

Maria Peeters, Begijnhof, Hoogstraten.

E. H. Philippen, archivaris Commissie Openb. Onderstand, Antwerpen.

Hendrik Pockelé, gemeentebediende.

W. Poppelaars, Gooreind.

E. H. Dr Floris Prims, archivaris, Antwerpen.

A. Quirynen, Oud-Goorcind, 14.

L. Schrijvers, provinciaal raadslid, Gooreind.

E. Somers, Van Praetlei 34, Merksem.

E. H. L. Soons, onderpastoor, Zandhoven.

Alfons Staepels, Kruisweg.

Dr. R. Sterckens, Brialmontlei 33, Antwerpen.

Fr. Stevens, Gooreind.

L. Stroobant, Absheide, Beerse.

Em. Torrecele, Archivaris, Hoogstraten.

A. Ulens, onderwijzer, Esschen.

A. Van Cuyck, Ten Eekhovellei, 10, Deurne.

Frans Van den Bergh, Ginhoven.

P. Van den Broeck, Hamme (O. Vl.).

J. Van den Heuvel, Bredabaan, 73, Gooreind.

Arn. Van de Put, Gooreind.

Alf. Van der Jonckheide, Dorp, 111.

Corn. Van der Jonckheide, Handelslei.

Van der Smissen, Dijlestraat 2, Antwerpen.

A. H. van Dyck, Kerkpleinstraat, 3, Etterbeek.

Dr. G. Van Dyck, geneesheer, Esschen.

H. Van Dyck, brouwer, Loenhout.

J. Van Tichelt, Bredabaan.

L. Van Staay, A. Boelstraat, 128.

Fernand Van Gelder, Jean d'Ardennestraat, 50, Brussel.

Em. Van Hoeydonck, Polderstraat, 194.

K. Van Hoeydonck, Beersgat.

M. Van Hoeydonck, Baan.

Jozef Van Looveren, Baan, 95.

V. Van Nuten, landbouwingenieur, Esschen.

Jozef Van Oevelen, Achterbroek.

M. Verhoeven, Donckschesteenweg, Brasschaat.

Theohef Verellen, brouwer.

Corn. Vermeiren, Kl. Bieft.

Jan Verstraelen-Cox, Dorp.

Karel Vervoort, bediende.

Em. Vrancken, Scheepswerfstr. 21, Hoboken.

R. Wagner, Hoogboom-Ekeren.

Alf. Wouters, notaris, Merksplas.